

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 33/2015. (XII. 3.) AB HATÁROZATA

az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvény egyes rendelkezései alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló alkotmányjogi panaszok elutasításáról

Az Alkotmánybíróság teljes ülése alkotmányjogi panaszok tárgyában – *dr. Lévy Miklós, dr. Pokol Béla és dr. Salamon László* alkotmánybírók párhuzamos indokolásával – meghozta a következő

határozatot:

1. Az Alkotmánybíróság az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvény 10. §-a és 15. § (1) bekezdése alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló alkotmányjogi panaszokat elutasítja.

2. Az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panaszokat egyebekben visszautasítja.

Az Alkotmánybíróság elrendeli e határozatának a Magyar Közlönyben való közzétételét.

Indokolás

I.

[1] Az Alkotmánybírósághoz több száz alkotmányjogi panasz érkezett magánszemélyektől az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 26. § (2) bekezdése alapján az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvény (a továbbiakban: Tv.) egyes rendelkezéseivel – az ún. forintosítás szabályaival – összefüggésben.

[2] Az indítványozók – fennálló vagy már felmondott deviza vagy devizaalapú szerződés alanyai – többségükben a Tv. 3. §-át, 10. §-át és 15. §-át támadják. Azt kifogásolják, hogy a jogalkotó – a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogot

megsértve – az árfolyamváltozás terheit a kölcsönt felvevő adósokra hárítja. Úgy vélik azonban, annak a kérdésnek az eldöntése, hogy az árfolyamkockázatot a pénzüintézet vagy az adós viseli-e, nem a törvényhozó, hanem a bíróság hatáskörébe tartozik, hiszen „magánjogi jogokat és kötelezettségeket csak bíróságok állapíthatnak meg tisztességes eljárás keretében”, az országgyűlés polgári jogi jogvitákba nem avatkozhat bele. Az indítványozók kifejezetten az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésének a sérelme miatt kérték a támadott előírások megsemmisítését, azonban indítványuk alátámasztásaképpen a hatalmi ágak szétválasztásának elvére is hivatkoztak [Alaptörvény C) cikk (1) bekezdés] – illetve ezzel összefüggésben az Alaptörvény 1. cikkét és a 25. cikk (2) bekezdés a) pontját –, valamint néhány indítványozó az emberi méltósághoz való jogot (Alaptörvény II. cikk) is megjelölte. A panaszosok a hatalommegosztás elvét érintően az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésére is utaltak.

- [3] Egy alkotmányjogi panaszos, aki szintén a forintosítás tényét sérelmezi, mind-ezek mellett az önrendelkezési joggal összefüggő szerződési szabadság alkotmányos elvének a sérelmét is állítja a Tv. 3. §-ával, 10. §-ával és 15. §-ával összefüggésben: a szerződési szabadságot súlyosan sérti, hogy a jogalkotó a fogyasztó beleegyezése nélkül egy, számára hátrányos (az eredetileg „elvallalt kötelezettségek jelentős értékbeli megnövekedésével” járó) szerződésmódosítást hajt végre – szól az érvelés.
- [4] Indítvány érkezett továbbá a Tv. 3. §-át és 4. §-át érintően is, ugyanilyen indokolással, tehát az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésének, illetve a hatalommegosztás, valamint a szerződési szabadság elvének a sérelmére hivatkozással.
- [5] Több panaszos az Alaptörvény M) cikkére [tartalmilag annak (2) bekezdésére] és az R) cikk (2) bekezdésére hivatkozással támadta a Tv. 10. §-át és a 15. § (1) bekezdését. Véleményük szerint a pénzüintézetek erőfölényükkel visszaélve, a fogyasztókat megtévesztve és több jogszabályi előírást megsértve neveztek el a szóban forgó szerződéseket devizaalapú kölcsönszerződéseknek, mivel a jogügyletben deviza nem volt jelen, deviza rendelkezésre bocsátására soha nem került sor. A jogalkotó a piaci árfolyamon történő forintosítással az árfolyamkockázatot a fogyasztókra telepíti („a folyósítótól lényegesen magasabb forintérték követelésére biztosít lehetőséget, immár törvénybe foglaltan”), ami lényegében a pénzüintézetek erőfölénnyel történő visszaélést jelentő magatartásának utólagos jóváhagyásával egyenértékű. Indítványukat később kiegészítve a panaszosok arra is hivatkoztak, hogy az „árfolyam erősödése miatti árfolyam különbözet” megfizetésének a pusztá kötelezettsége a tulajdonhoz való jogukat is sérti [Alaptörvény XIII. cikk], mivel a havi törlesztő-részlet folyamatos emelkedése következtében „egyre halmozódott a [z adósoktól] jogalap nélkül

elvont pénzüsszeg". A „jogellenes terhek felszámítása” ellentétes a diszkrimináció tilalmával is [Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdés], mert ilyen körülmények között az adósok egyéb törvényi kötelességeiket (pl. adófizetés) nehezebben tudják teljesíteni, továbbá a végrehajtás esetleges elrendelése a lakhatásukat is veszélyezteti, ezért az Alaptörvény XXII. cikk (1) bekezdése is sérül.

- [6] Egy indítványozó a Tv. 10. §-ának megsemmisítését azért kéri, mert véleménye szerint az ellentétes a *clausula rebus sic stantibus* elvével: az indítványozó – Alaptörvényben biztosított jog sérelmének megjelölése nélkül – arra hivatkozik, hogy a jogalkotói szerződésmódosítás feltételei nem álltak fenn a Tv. megalkotásakor. Egy további indítványozó pedig a Tv. 10. §-ával összefüggésben az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése sérelmére is hivatkozott.
- [7] Indítvány érkezett végezetül arra hivatkozással is, hogy a hátrányos megkülönböztetés tilalmát [Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdés] sérti az, hogy a Tv. 10. §-a alapján a forintosítására piaci árfolyamon kerül sor, míg 2011-ben a végtörlesztésre a jogalkotó a piacinál jóval kedvezőbb árfolyamon adott lehetőséget.
- [8] A benyújtott alkotmányjogi panaszokat az Alkotmánybíróság az Abtv. 58. § (2) bekezdése alapján egyesítette, és egy eljárásban bírálta el.
- [9] Az Alkotmánybíróság az ügyben az Abtv. 57. § (2) bekezdése alapján beszerezte az igazságügyi miniszter véleményét.

II.

[10] 1. Az Alaptörvény érintett rendelkezései:

„B) cikk (1) Magyarország független, demokratikus jogállam.”

„C) cikk (1) A magyar állam működése a hatalom megosztásának elvén alapszik.”

„M) cikk (1) Magyarország gazdasága az értékteremtő munkán és a vállalkozás szabadságán alapszik.

(2) Magyarország biztosítja a tisztességes gazdasági verseny feltételeit. Magyarország fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait.”

„Q) cikk (2) Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját.”

„R) cikk (2) Az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire kötelezőek.”

„II. cikk Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”

„XIII. cikk (1) Mindenkinek joga van a tulajdonhoz és az örökléshez. A tulajdon társadalmi felelősséggel jár.”

„XV. cikk (1) A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes.
(2) Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.”

„XXII. cikk (1) Magyarország törekszik arra, hogy az emberhez méltó lakhatás feltételeit és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférést mindenki számára biztosítsa.”

„XXVIII. cikk (1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.”

„1. cikk (1) MAGYARORSZÁG legfőbb népképviselői szerve az Országgyűlés.

(2) Az Országgyűlés

a) megalkotja és módosítja Magyarország Alaptörvényét;

b) törvényeket alkot;

c) elfogadja a központi költségvetést, és jóváhagyja annak végrehajtását;

d) felhatalmazást ad a feladat- és hatáskörébe tartozó nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére;

e) megválasztja a köztársasági elnököt, az Alkotmánybíróság tagjait és elnökét, a Kúria elnökét, az Országos Bírósági Hivatal elnökét, a legfőbb ügyészt, az alapvető jogok biztosát és helyetteseit, valamint az Állami Számvevőszék elnökét;

f) megválasztja a miniszterelnököt, dönt a Kormánnyal kapcsolatos bizalmi kérdésekről;

g) felosztatja az alaptörvény-ellenesen működő képviselő-testületet;

h) határoz a hadiállapot kinyilvánításáról és a békekötésről;

i) különleges jogrendet érintő, valamint katonai műveletekben való részvétellel kapcsolatos döntéseket hoz;

j) közkegyelmet gyakorol;
k) az Alaptörvényben és törvényben meghatározott további feladat- és hatásköröket gyakorol.”

„25. cikk (2) A bíróság dönt

a) büntetőügyben, magánjogi jogvitában, törvényben meghatározott egyéb ügyben; [...]”

[11] 2. A Tv. érintett rendelkezései:

„3. § (1) A fogyasztói kölcsönszerződés az e törvényben meghatározottak szerint a törvény erejénél fogva módosul.

(2) A pénzügyi intézmény köteles a fogyasztói kölcsönszerződés és az ahhoz kapcsolódó biztosítéki szerződés, jelzálogszerződés, önálló zálogjogi szerződés e törvény szerint módosuló rendelkezéseinek szövegét elkészíteni.

(3) A szerződés módosulásának napja

a) – a b) és c) pontban foglalt kivétellel – a fogyasztói kölcsönszerződés módosuló rendelkezései szövegének a fogyasztó által történő kézhezvételét követő nap,

b) deviza vagy a devizaalapú fogyasztói jelzálogkölcsön-szerződés esetén – ha a fogyasztó nem él a 12. § (1) bekezdésében meghatározott lehetőséggel – a fogyasztói kölcsönszerződés módosuló rendelkezései szövegének a fogyasztó által történő kézhezvételét követő harmincegyedik nap,

c) deviza vagy a devizaalapú fogyasztói jelzálogkölcsön-szerződés esetén – ha a pénzügyi intézmény arról értesíti a fogyasztót, hogy nem felel meg a 12. § (3) bekezdésében foglalt feltételek egyikének sem – a 12. § (4) bekezdésében meghatározott értesítés kézhezvételét követő nap.

(4) A szerződés módosulásának hatálya a fordulónapra visszamenően áll be.

(5) A fogyasztói kölcsönszerződés biztosítására szolgáló zálogjog és kezesség fennmarad, a szerződés e törvényben foglalt módosulásához a kezes, ideértve az állami kezest is, és – ha a fogyasztói kölcsönszerződés kötelezettje és a zálogkötelezett eltérő személy – a zálogkötelezett hozzájárulása nem szükséges, de e módosulás folytán helyzetük nem válhat terhesebbé.

(6) Ha az e törvény szerint módosuló fogyasztói kölcsönszerződés refinanszírozására a jelzálog-hitelintézetéről és a jelzáloglevélről szóló 1997. évi XXX. törvény szerint önálló zálogjog adásvételével vagy refinanszírozási jelzáloghitel nyújtásával került sor, akkor – a fogyasztói kölcsönszerződés e törvény szerint módosult feltételeinek megfelelően, e törvény erejénél fogva – módosul

a refinanszírozásra vonatkozó jogviszony is. A refinanszírozás forintösszege a 10. § alapján forintra átváltott tartozás összegéhez igazodik. A refinanszírozás szerződéses feltételei a pénzügyi intézmény által a jelzálog-hitelintézet részére erről küldött írásbeli értesítés alapján, a fordulónapra visszamenő hatállyal módosulnak.”

„4. § (1) A módosult fogyasztói kölcsönszerződést nem kell közjegyzői okiratba foglalni, a korábbi közjegyzői okirat a szerződés módosult tartalmának keretei között érvényes.

(2) A fogyasztói kölcsönszerződés e törvény szerinti módosulása, illetve a 15. § (1) bekezdésében meghatározott tartozás e törvény szerinti forintra váltása nem akadályozza azt, hogy az okiratot készítő közjegyző

a) a fogyasztói kölcsönszerződésről szóló közjegyzői okiratot,

b) a magánokiratba foglalt fogyasztói kölcsönszerződés alapján a fogyasztó által tett egyoldalú kötelezettségvállaló nyilatkozatot tartalmazó közjegyzői okiratot, vagy

c) a fogyasztói kölcsönszerződéssel összefüggésben bármilyen jelzálogjoggal biztosított követelést tartalmazó közjegyzői okiratot

végrehajtási záradékkal lássa el. A közjegyzői okirat végrehajtási záradékkal való ellátása csak a módosult fogyasztói kölcsönszerződésnek és a 15. § (1) bekezdés alapján forintra átváltott tartozásnak megfelelően kérhető.

(3) A zálogjog bírósági végrehajtáson kívüli érvényesítése esetén a kielégítési jog csak az e törvény szerint módosuló fogyasztói kölcsönszerződés, illetve a 15. § (1) bekezdés alapján forintra átváltott tartozás erejéig gyakorolható.

(4) Ha a végrehajtható okirat kiállítása még nem történt meg, akkor a végrehajtást kérő az elszámolási törvény 41. § (9) bekezdése szerinti bejelentési kötelezettségének teljesítésével egyidejűleg jelenti be követelésének e törvény szerinti módosulását.

(5) A 15. § (1) bekezdésében meghatározott tartozás tekintetében már jogerős záradékkal ellátott közokirat alapján folyamatban lévő bírósági végrehajtás során a végrehajtást kérő az elszámolási törvény 41. § (2) bekezdése szerinti bejelentési kötelezettségének teljesítésével egyidejűleg jelenti be a tartozás e törvény szerinti módosulását.

(6) Az e törvény alapján módosult fogyasztói kölcsönszerződést az eredeti fogyasztói kölcsönszerződés biztosítékaként bejegyzett jelzálogjog változatlanul biztosítja, az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjog módosítása a tartozás pénznemének változása esetén sem szükséges.

(7) Ha a fogyasztói kölcsönszerződés fedezetéül alapított, ingatlant terhelő jelzálogjog devizaneme eltér az e törvény erejénél fogva módosult tartalmú fogyasztói kölcsönszerződés devizanemétől, akkor a bejegyzett jelzálogjog összegének forintban meghatározandó összege megállapítása során a 10. §-ban meghatározott árfolyam alkalmazandó.”

„10. § A deviza vagy devizaalapú fogyasztói jelzálogkölcsön-szerződés tekintetében jogosult pénzügyi intézmény az elszámolási törvény szerinti elszámolási kötelezettsége teljesítésének határidejéig köteles a deviza vagy devizaalapú fogyasztói jelzálogkölcsön-szerződés alapján fennálló vagy az abból eredő teljes, az elszámolási törvény alapján teljesített elszámolás alapján megállapított tartozást – ideértve a devizában felszámított kamatot, díjat, jutalékot és költséget is – a fordulónappal az adott devizanem

a) 2014. június 16. napja és 2014. november 7. napja közötti időszakban az MNB által hivatalosan jegyzett devizaárfolyamainak átlaga vagy

b) 2014. november 7. napján az MNB által hivatalosan jegyzett devizaárfolyama közül a fogyasztó számára kedvezőbb devizaárfolyamon forintkövetelésre átváltani (a továbbiakban: forintra átváltás).”

„12. § (1) A fogyasztó a fogyasztói jelzálogkölcsön-szerződés módosuló rendelkezéseinek kézhezvételét követő harminc napon belül a pénzügyi intézménynél írásban – az MNB elnökének rendeletében meghatározott tartalommal és formában – kezdeményezheti a 10. §-ban meghatározott forintra átváltás és a 11. §-ban meghatározott kamatszabályok alkalmazásának mellőzését.

[...]

(3) A fogyasztó az (1) bekezdés szerinti lehetőséggel akkor élhet, ha

a) igazolja, hogy a várható törlesztőrészletet meghaladó összegű rendszeres jövedelme van az MNB által hivatalos árfolyamként jegyzett devizanemben – amely jövedelem adóstársak esetében összesítve értendő –, vagy

b) a JTM alapján jogosult lenne az adott devizaalapú kölcsönt felvenni, valamint mellékeli az ennek igazolásához szükséges, a pénzügyi intézmény által az 5. § (2) bekezdés d) alpontja alapján megjelölt iratokat, vagy

c) a fogyasztói jelzálogkölcsön-szerződés hátralévő futamideje legkésőbb 2020. december 31. napján lejár, vagy

d) az e törvény alapján a forintra átváltás esetén számítható induló kamat meghaladja a (7) bekezdés alapján eredetileg számítható kamatot, kamatfelárat, és árfolyamgáttal érintett fogyasztói kölcsönszerződés esetén a fogyasztó a pénzügyi intézménynek írásban nyilatkozik annak tudomásulvételéről, hogy

a pénzügyi intézmény a fordulónaptól kezdődően nem biztosítja az általa alkalmazott törlesztési árfolyam és az árfolyamgát törvényben meghatározott rögzített árfolyam közötti különbség forintösszegét az árfolyamgát törvény szerinti gyűjtőszámlahitelből történő folyósítással.

[...]"

„15. § (1) A fogyasztónak a pénzügyi intézmény által felmondott – de a pénzügyi intézmény vagy a vele összevont alapú felügyelet hatálya alá tartozó pénzügyi intézmény által késedelmes követelésként még nyilvántartott, az elszámolási törvény alapján teljesített elszámolás szerint megállapított – deviza vagy devizaalapú fogyasztói jelzálogkölcson-szerződésből eredő tartozása összegét a pénzügyi intézmény 2015. február 1. napjával

a) a 2014. június 16. napja és 2014. november 7. napja közötti időszakban az MNB által hivatalosan jegyzett devizaárfolyamainak átlaga vagy

b) a 2014. november 7. napján az MNB által hivatalosan jegyzett devizaárfolyama közül a fogyasztó számára kedvezőbb devizaárfolyamon forintban meghatározott követelésre váltja át.

(2) A pénzügyi intézmény az (1) bekezdésben meghatározott átváltásról és a tartozás annak megfelelően forintban fennálló összegéről – a (3) bekezdésben meghatározott lehetőségre történő figyelemfelhívás mellett – a fogyasztót az elszámolási törvény szerinti elszámolás közlésével együtt tértivevényes levélben tájékoztatja.

(2a) Ha az elszámolási törvény 6. § (3) bekezdése által érintett fogyasztó e rendelkezés hatálybalépéséig nem kezdeményezte a pénzügyi intézménynél az elszámolás teljesítését, akkor e fogyasztó vonatkozásában a (2) bekezdést azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a pénzügyi intézmény a tájékoztatást az elszámolás közlésétől függetlenül, 2015. április 30. napjáig küldi meg a fogyasztó részére.

(3) Ha a fogyasztó a (2) bekezdésben meghatározott tájékoztatás kézhezvételét követő 30 napon belül a pénzügyi intézménynél írásban kezdeményezi, a pénzügyi intézmény köteles a forintra átváltott követelést az (1) bekezdésben meghatározott árfolyamon az eredeti devizanemben meghatározott követelésre visszaváltani.”

III.

[12] Az Alkotmánybíróság az Ügyrend 31. § (6) bekezdése szerinti – a befogadási eljárás mellőzésével lefolytatott – eljárásban mindenekelőtt azt állapította meg,

hogy az alkotmányjogi panaszok csak részben felelnek meg az Abtv.-ben előírt feltételeknek.

- [13] 1. A panaszok az Abtv. 30. §-a szerinti, a támadott törvényi rendelkezések hatálybalépésétől számított 180 napon belül kerültek benyújtásra. Mivel az indítványozók minden esetben azért fordultak az Alkotmánybírósághoz, mert a Tv. 10. §-a, illetve 15. §-a alapján tartozásukat szerződő partnerük átszámította forintra, az ügyben érintettek tekinthetők.
- [14] Megállapítható továbbá az is, hogy a támadott előírások vonatkozásában a közvetlen alkalmazás Abtv. 26. § (2) bekezdésében írt feltételei fennállnak: a Tv. elsődleges tartalma az, hogy a fogyasztókat terhelő árfolyamkockázat megszüntetése érdekében elrendeli a hatálya (ld. Tv. 1. §) alá tartozó deviza és deviza alapú fogyasztói jelzálogkölcson-szerződések alapján fennálló tartozások (illetve a már felmondott szerződésből eredő, késedelmes követelés-ként nyilvántartott tartozások) összegének forintra történő átváltását. E rendelkezések minden más állami aktus közbejötté nélkül érvényesülnek, tehát az Abtv. 26. § (2) bekezdése szerinti panasszal támadhatók {hasonlóan ítélte meg e kérdést az Alkotmánybíróság a 3147/2015. (VII. 24.) AB határozatában, Indokolás [11]}.
- [15] 2. A kérelmek az Abtv. 52. § (1) és (1b) bekezdésében foglaltaknak megfelelően lényegüket tekintve tartalmazzák az Abtv. 26. § (2) bekezdése szerinti, az Alkotmánybíróság hatáskörére vonatkozó indokolt hivatkozást, az eljárás megindításának az indokait és a jogsérelem lényegét, továbbá a panaszosok kifejezett kérelmet fogalmaznak meg az alaptörvény-ellenesnek ítélt jogszabályi rendelkezések megsemmisítésére.
- [16] Egyes előírások vonatkozásában ugyanakkor a panaszosok nem terjesztettek elő a támadott rendelkezések alaptörvény-ellenességére vonatkozó okfejtést. A Tv. hatálya alá tartozó szerződések *ex lege* történő módosítását kifogásolva lényegében kizárólag azt sérelmezték, hogy a forintosítás Tv.-ben meghatározott árfolyama következtében az ún. árfolyamkockázatot nekik kell viselniük, holott ebben a kérdésben – amely a szerződő felek közötti jogvitának minősül – csak a polgári bíróság dönthet ítélettel. A panaszok indokolása tehát csak a 10. §-ra és a 15. § (1) bekezdésére vonatkozik. A 3. §, a 4. §, valamint a 15. § (2)–(3) bekezdései vonatkozásában nem érkezett olyan kérelem, amely e rendelkezések normatartalma tekintetében meghatározta volna, hogy a vélt alaptörvény-ellenesség – azon túlmenően, hogy ezen előírások a Tv. általi szerződésmódosítás egyes részletszabályait határozzák meg – pontosan miben áll.

Az Alkotmánybíróság jelen ügyben is hangsúlyozza: „Indokolás hiányában a kérelem nem felel meg határozottság Abtv. 52. § (1b) bekezdésében írt követelményének, annak elbírálására nincs lehetőség. Az Alaptörvény egyes rendelkezéseinek pusztá felsorolása ugyanis nem ad kellő alapot az alkotmányossági vizsgálat lefolytatására, az indítványban azt is meg kellett volna jelölni, hogy a Tv. az Alaptörvény megjelölt rendelkezéseit milyen okból sérti.” {34/2014. (XI. 14.) AB határozat, Indokolás [212]} Az Abtv.-ben előírt formai feltételeknek meg nem felelő panasz érdemi elbírálására nincs mód.

[17] Két panaszos a Tv. 10. §-ával és a 15. § (1) bekezdésével összefüggésben – az Alaptörvény XIII. cikkére, a XV. cikk (1) bekezdésére és a XXII. cikk (1) bekezdésére hivatkozással előterjesztett kiegészítő kérelmében – azt is sérelmezte, hogy a múltbéli árfolyammozgások fizetési terheik növekedését eredményezték (tehát, hogy az árfolyamkockázatot ők viselték), ami nehéz anyagi helyzetbe hozta őket. A panaszosok tehát pusztán azt kifogásolták, hogy a vázolt problémára nem jelent megoldást a jogszabály, a jogalkotónak más megoldást kellett volna választania. Azt ugyanakkor nem indokolták, még csak nem is állították, hogy vélt alapjogi sérelmüket ebben a vonatkozásban a támadott rendelkezések okozták. Erre tekintettel az indítványok a határozott kérelem követelményének nem tesznek eleget, és érdemi elbírálásukra nincs lehetőség.

[18] 3. Az alkotmányjogi panasz az Abtv. kifejezett megfogalmazása szerint [Abtv. 26–27. §, 52. § (1b) bekezdés b) pont] az Alaptörvényben biztosított jogok védelmének az eszköze. A panaszosok által a Tv. egyes rendelkezéseivel összefüggésben megjelölt alaptörvényi rendelkezések egy része azonban nem minősül olyan, Alaptörvényben biztosított jognak, amelynek sérelmére alkotmányjogi panasz alapítható lenne. Érkezett továbbá olyan panasz is, amely Alaptörvényben biztosított jog sérelmére egyáltalán nem is hivatkozott. Amint azt az Alkotmánybíróság is megfogalmazta: „alkotmányjogi panasz – a jogbiztonság egyes elemeinek kivételével – csak Alaptörvényben biztosított jog sérelmére alapítható, valamely államcél vagy egyéb alaptörvényi rendelkezés megsértésének a megállapítása alkotmányjogi panasz keretében nem indítványozható” {3121/2015. (VII. 9.) AB határozat, Indokolás [89]}.

[19] Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatálybalépése után is fenntartotta korábbi értelmezését, mely szerint a jogbiztonság önmagában nem Alaptörvényben biztosított jog, így a B) cikk (1) bekezdésének a sérelmére alkotmányjogi panaszt csak kivételes esetben – a visszaható hatályú jogalkotás és a felkészülési idő hiánya esetén {3268/2012. (X. 4.) AB végzés, Indokolás [14]–[17]; 3322/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [10]; 3323/2012.

(XI. 12.) AB végzés, Indokolás [9]; 3324/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [9]; 3325/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [11]} – lehet alapítani. Ennek megfelelően jelen ügyben a B cikk (1) bekezdésére más indokkal alapított alkotmányjogi panasz vizsgálatára az Abtv. 26. § (2) bekezdése szerinti eljárásban nincs mód.

- [20] Szintén nem minősül Alaptörvényben biztosított jognak az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdése {a hatalommegosztás elve, ld. 3121/2015. (VII. 9.) AB határozat, Indokolás [89]}; általánosságban az M) cikk (2) bekezdése {a fogyasztók jogainak védelme, erőfölénnyel való visszaéléssel szembeni védelem, ld. 3267/2014. (XI. 4.) AB végzés, Indokolás [13], 7/2015. (III. 19.) AB határozat, Indokolás [29]–[30]}, az R) cikk (2) bekezdése {annak rögzítése, hogy az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire kötelezőek; ld. 20/2014. (VII. 3.) AB határozat, Indokolás [53]}, a Q) cikk (2) bekezdése, valamint a 25. cikk (2) bekezdés a) pontja {3147/2015. (VII. 24.) AB határozat, Indokolás [13]–[15]}, illetve az Alaptörvény 1. cikke sem {vö. 3010/2015. (I. 12.) AB végzés, Indokolás [14]}.
- [21] 4. Mérlegelés tárgyává kellett tenni azt is, hogy a szerződési szabadságra hivatkozással alkotmányjogi panasz benyújtható-e, mivel az Alaptörvény alapjogokról szóló részében e jog kifejezetten nem került szabályozásra.
- [22] Az Alkotmánybíróság eddigi gyakorlatában több alkalommal foglalkozott már a szerződési szabadsággal, és arra az álláspontra helyezkedett, hogy a szerződési szabadság az Alkotmány 9. § (1) bekezdésében biztosított piacgazdaság lényegi elemének és önálló alkotmányos jognak (de nem alapvető jognak) minősül, amelynek biztosítását a gazdasági verseny szabadságáról rendelkező alkotmányos szabály [Alkotmány 9. § (2) bekezdés] is megköveteli [ld. összefoglalóan pl. 7/2006. (II. 22.) AB határozat, ABH 2006, 181, 198–199.].
- [23] Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatálybalépése után áttekintve a korábbi gyakorlatát, immár az új alaptörvényi rendelkezésekre is figyelemmel, azt állapította meg, hogy az Alaptörvény a „piacgazdaságra utalást kifejezett módon nem tartalmazza. E szövegszerű változás azonban nem jelenti azt, hogy a szerződési szabadság – amely jellegénél fogva szoros kapcsolatban áll a vállalkozás szabadságával is – ne élvezné a továbbiakban az Alaptörvény védelmét. [...] Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint a piacgazdaság két létfontosságú eleme a vállalkozás és a verseny szabadsága. A piacgazdaság plurálisan tagolt tulajdoni szerkezetű gazdaság, amely a különböző tulajdonformák egyenrangúságának, valamint a vállalkozás és verseny szabadságának alkotmányosan elismert elve alapján működik. [...] A piacgazdaság alapvető

létformája a verseny. A piacgazdaságra alapozott társadalmi és gazdasági rend létfontosságú értéke a gazdasági verseny kibontakoztatása, védelme. [19/1991. (IV. 23.) AB határozat, ABH 1991, 401, 402.] A piacgazdaság, és így az Alaptörvény M) cikke által védett vállalkozás és verseny szabadsága működésének elengedhetetlen feltétele a szerződési szabadság, amely ennek következtében szintén élvezi az Alaptörvény védelmét. Ezt támasztják alá a szerződési szabadságnak a Ptk.-ban foglalt garanciális szabályai is.” {3192/2012. (VII. 26.) AB határozat, Indokolás [15]–[21]} A 3298/2014. (XI. 11.) AB határozat ezt megerősítve úgy fogalmazott, hogy „a Magyarország gazdasági alaprendjét meghatározó Alaptörvény M) cikkéből következő szerződési szabadság – mint a piacgazdasági lényegi eleme [13/1990. (VI. 18.) AB határozat, ABH 1990, 54, 55.] – (nevesítetlen) alkotmányos jog, de nem minősül alapjognak, mivel az Alkotmánybíróság azt nem alapvető jogot tartalmazó rendelkezésből vezette le” {3298/2014. (XI. 11.) AB határozat, Indokolás [29]}.

- [24] Az Alkotmánybíróság – korábbi gyakorlatára utalva – ezzel összhangban azt is rögzítette, hogy „közvetlenül a szerződési szabadságra mint alkotmányos jogra, az alapvető jogok megsértéséhez hasonló alkotmányselelem nem alapozható [...]” {3298/2014. (XI. 11.) AB határozat, Indokolás [29]}. Ez azonban nem azt jelenti, hogy alkotmányjogi panaszban e jog ne lenne hivatkozható {utal e körben az Alkotmánybíróság például a 3048/2013. (II. 28.) AB határozatra, amely a végtörlesztés tekintetében a szerződési szabadság sérelmét állító alkotmányjogi panaszokat elbíráltta, Indokolás [32]–[37]}, hanem azt, hogy egyrészt „nem alkalmazandó rá az alapvető jogok korlátozhatóságáról rendelkező I. cikk (3) bekezdése sem, vagyis a szerződési szabadságnak még lényeges tartalma is korlátozható”, illetve, hogy „a szerződési szabadság mint önálló alkotmányos jog védelmi szintje más, [...] korlátozása akkor lehet alaptörvény-ellenes, ha a korlátozásnak nincs alapos oka, a korlátozás nem ésszerű” {3298/2014. (XI. 11.) AB határozat, Indokolás [29]}.
- [25] A szerződési szabadság emellett szoros összefüggésben áll az Alaptörvény által védett tulajdonhoz való joggal is. Az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdése a tulajdon szabadságát, a tulajdonosok magánautonómiájának a védelmét is garantálja. A tulajdon egyik részjogosítványa a tulajdonosi „rendelkezés” szabadsága, amelynek szükségszerű tartalmi eleme a szerződési szabadság.
- [26] Összefoglalóan: a szerződési szabadság az Alaptörvény M) cikkéből és a XIII. cikk (1) bekezdéséből következik, tehát nem alapvető jog, azonban önálló alkotmányos jogként élvezi az Alaptörvény védelmét, és olyan, Alaptörvényben biztosított jognak minősül, amelynek sérelmére az Abtv. szerinti alkotmányjogi panasz alapítható. A korlátozás alkotmányossága azonban nem

- az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése alapján, hanem – figyelemmel a közérdekre is – az ésszerűségi tesztet alkalmazva bírálandó el.
- [27] Mindezek alapján az Alkotmánybíróság – összhangban korábbi gyakorlatával [vö. pl. 3048/2013. (II. 28.) AB határozat] – az Alaptörvény M) cikkéből levezetett szerződési szabadságra mint Alaptörvényben biztosított jogra alapított alkotmányjogi panaszok érdemi elbírálásának nem látta akadályát.
- [28] Tekintettel azonban arra, hogy az Alkotmánybíróság a fent kifejtettek szerint a szerződési szabadságot az Alaptörvény M) cikkéből vezette le, megállapította, hogy az indítványokban hivatkozott érvek alapján a támadott jogszabályi rendelkezések és az Alaptörvény II. cikkében biztosított emberi méltósághoz való jog között érdemi alkotmányossági összefüggés nincs, ezért a kérelmeket ebben a vonatkozásban elutasította.
- [29] 5. Az Alkotmánybíróság a 3147/2015. (VII. 24.) AB határozatában már vizsgálta azt a kérdést, hogy a jogalkotó a Tv. 10. §-ában a forintosítás árfolyamát – figyelembe véve a végtörlesztés 2011-ben bevezetett szabályait – diszkriminatív módon határozta-e meg, és a következőket állapította meg: „[a] vizsgált Tv. nem részesíti a végtörlesztés körében szabályozott kedvezményben a fogyasztókat, ez a jogalkotói döntés azonban nem köthető egyetlen, az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdése szerinti tulajdonsághoz sem. Ebből következően a támadott jogszabályi rendelkezés alkotmányossága nem az Alaptörvény XV. cikk (2), hanem az (1) bekezdése alapján ítélandó meg, [...]” (Indokolás [30]), továbbá „nem lehet homogén csoportként kezelni a két különböző szabályozás által érintetteket. Az Alaptörvény törvény előtti egyenlőséget előíró szabályából [XV. cikk (1) bekezdés] ezért nem következik, nem vezethető le az, hogy a forintosítás során ugyanazt az árfolyam-kedvezményt kellene biztosítani, mint a végtörlesztés esetében. Az Alkotmánybíróság mindezek alapján a Tv. 10. §-át az Alaptörvény XV. cikke alapján támadó alkotmányjogi panaszokat nem találta megalapozottnak, és azokat elutasította.” {Indokolás [36]–[37]}.
- [30] A Tv. 10. §-át a hátrányos megkülönböztetés tilalmának megsértése miatt támadó kérelem a fentiek miatt ítélt dolognak (*res iudicata*nak) minősül, amelynek a vizsgálatára az Abtv. 31. § (1) bekezdése alapján nincs lehetőség.
- [31] 6. Az előzőekben kifejtettek alapján (ld. Indokolás [15]–[30]) az Alkotmánybíróság a Tv. 3–4. §-aival, 10. §-ával és 15. §-ával összefüggésben előterjesztett egyes, a fentiekben megjelölt indítványi elemeket a határozott kérelem hiánya miatt [ld. Abtv. 52. § (1) és (1b) bekezdései], más, nem Alaptörvényben biztosított jogra hivatkozó kérelmeket pedig – mivel azok nem felelnek meg

az Abtv. 26. § (2) bekezdésében írt feltételnek – az Abtv. 64. § *d*) pontja alapján visszautasította. Az Alkotmánybíróság visszautasította továbbá a Tv. 10. §-át a hátrányos megkülönböztetés tilalmának megsértésére hivatkozással támadó indítványi elemet is az Abtv. 64. § *f*) pontja alapján, mivel ebben a tekintetben *res iudicatáról* van szó.

- [32] Ebből következően az Alkotmánybíróság azokat az indítványi elemeket bírálta el érdemben, amelyek a Tv. 10. §-a és 15. § (1) bekezdése vonatkozásában az Alaptörvény M) cikkéből levezetett szerződési szabadság mint Alaptörvényben biztosított jog és a XXVIII. cikk (1) bekezdésében garantált tisztességes bírósági eljáráshoz való jog sérelmét állították.

IV.

- [33] Az alkotmányjogi panaszok nem megalapozottak.

[34] 1. A benyújtott alkotmányjogi panaszok alapján az Alkotmánybíróság először azt vizsgálta meg, hogy a Tv. által – tehát jogalkotás útján – végrehajtott szerződés-módosítás [a Tv. 10. §-ában, illetve 15. § (1) bekezdésében meghatározott árfolyamon történő forintosítás] feltételei alkotmányosan fennállnak-e.

[35] Mindenekelőtt megállapítja az Alkotmánybíróság, hogy a Tv. támadott, a jogszabály hatálya alá eső szerződésekből eredő tartozások kötelező forintosítását elrendelő szabályai egyértelmű beavatkozást jelentenek a panaszosok szerződési szabadságába mint alkotmányos jogába. Megjegyzi az Alkotmánybíróság, hogy a Tv. 15. §-a ugyan már felmondott szerződésekről szól, ugyanakkor a felek között korábban fennállt, még le nem zárt jogviszonyból eredő – késedelmes követelésként nyilvántartott – tartozásról van szó. Ennek megfelelően e tartozások jogalkotói döntéssel elrendelt forintosítása esetében a jogalkotói beavatkozás alkotmányossága ugyanolyan elvek mentén bírálendő el, mint a jogalkotói szerződésmódosítás alkotmányossága. Mindkét esetben a szerződési szabadságba történő utólagos beavatkozásról van szó.

[36] A szerződési szabadság – mint a magánautonómia, akaratszabadság kifejeződése – magában foglalja a szerződéskötési szabadságot, tehát annak a szabadságát, hogy a felek – a jogszabályi keretek között – szabadon eldönthetik, kívánnak-e egyáltalán szerződést kötni, s ha igen, kivel (partnerválasztás szabadsága), illetve milyen formában (szerződési típuszabadság), illetve milyen tartalommal (diszpozitivitás elve). Emellett a felek szabadsága arra is kiterjed, hogy a szerződés módosításáról vagy a szerződéses kapcsolat megszüntetéséről határozzanak.

- [37] A Tv.-nyel érintett szerződések azonban a felek akaratától függetlenül kerülnek módosításra, részben minden további jogcselekmény nélkül, részben a felek számára kötelezően előírt szabályok alapján [ld. 3. § (1) bekezdés, illetve 10. § és 15. § (1) bekezdés]. A megkötött szerződésekből származó jogok és kötelezettségek utólagos, jogalkotói aktussal történő módosítása – a devizában fennálló tartozás forintkövetelésre történő átváltásának kötelezettsége – tehát egyértelműen beavatkozást jelent a szerződési szabadságba. Ez az intervenció azonban nem feltétlenül alaptörvény-ellenes.
- [38] Az Alkotmánybíróság jelen ügyben is emlékeztet rá, hogy „[m]inden olyan szerződés, amelyet a szerződés megkötését követően nem rögtön teljesítenek, bizonyos fokú kockázatot jelent a felek számára. A szerződéskötést követően ugyanis olyan változások állhatnak be, amelyek eredményeként a szerződés gazdasági egyensúlya teljesen felborulhat, de legalábbis jelentős aránytalanságok következhetnek be. Ha ezeket a szerződő felek megállapodásukkal, szerződésmódosításukkal nem tudják rendezni, ezek kiküszöbölése ugyancsak a szerződésekbe történő beavatkozást teheti szükségessé. A beavatkozás történhet bírói úton és történhet törvényi vagy rendeleti úton is. A bíróság feladata egy-egy konkrét szerződés megbomlott egyensúlyát helyreállítani. A társadalmi méretű változásoknak a szerződések nagy tömegét azonosan érintő következményeit azonban az egyes peres eljárások keretei között nem lehet célszerűen megoldani, itt már indokolt, hogy a törvényhozás dolgozzon ki általános megoldást.” [32/1991. (VI. 6.) AB határozat, ABH 1991, 146, 152–153.]
- [39] A kivételes jogalkotói intervenció alkotmányossági feltételeit az Alkotmánybíróság – figyelemmel a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény vonatkozó előírásaira is – következetes gyakorlata fejlesztette ki a tartós jogviszonyok jogszabályi átalakíthatósága céljából. A 8/2014. (III. 20.) AB határozat rendelkező része értelmében az Alkotmánybíróság „az Alaptörvény II. cikkét és a B) cikk (1) bekezdésében foglalt jogbiztonság elvét az M) cikk (2) bekezdése második mondatával összefüggésben értelmezve megállapítja, hogy jogszabály a hatálybalépése előtt megkötött szerződések tartalmát kivételesen – a *clausula rebus sic stantibus* elve alapján – megváltoztathatja. Az állam jogszabállyal a szerződések tartalmát általában csak ugyanolyan feltételek fennállása esetén változtathatja meg alkotmányosan, mint amilyen feltételek fennállását a bírósági úton való szerződésmódosítás is megköveteli.” Az Alkotmánybíróság ezzel összefüggésben hangsúlyozta, hogy a szerződésekbe történő állami beavatkozás megítélésénél abból kell kiindulni, hogy „a jogbiztonság követelményei, a szerződéses szabadság, a megkötött szerződés teljesítésébe vetett bizalom akkor érvényesülnek, ha az egyedi szerződések bírói úton való módosítása

feltételeitől a jogalkotó a szerződések tömegének módosításakor nem térhet el. A magánjogi tartós jogviszonyok jogszabállyal történő alakítására a *clausula rebus sic stantibus* tételének alkalmazásával kerülhet sor. A bírói szerződés-módosítás a magánfelek eltérő érdekeinek új egyensúlyba hozására alkalmas eszköz az eset összes körülményeinek mérlegelésével. A törvényi úton történő szerződésmódosításnak is, amennyire lehet, mindegyik fél méltányos érdekeit figyelembe kell vennie, vagyis az ilyen szerződésmódosításnak is érdekegyensúlyra kell törekednie a megváltozott körülmények mellett.” {8/2014. (III. 20.) AB határozat, Indokolás [91]}

- [40] Bíróági szerződésmódosításra a hatályos jogszabályi előírások szerint akkor van lehetőség, ha a felek közötti tartós jogviszonyban a szerződés megkötését követően előállott körülmény következtében a szerződés változatlan feltételek melletti teljesítése bármelyik fél lényeges jogi érdekét sértené, és a) a körülmények megváltozásának lehetősége a szerződés megkötésének időpontjában nem volt előrelátható; b) a körülmények megváltozását nem ő idézte elő; és c) a körülmények változása nem tartozik rendes üzleti kockázata körébe (2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, 6:192. §). E szabályok lényegében megfelelnek az Alkotmánybíróság által korábban, a jogalkotói szerződésmódosítással összefüggésben kialakított gyakorlatnak: a 66/1995. (XI. 24.) AB határozat szerint a jogalkotói beavatkozás feltételei akkor állnak fenn, ha „a szerződéskötést követően beállott valamely körülmény folytán a szerződés változatlan tartalommal történő fenntartása valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti, a körülményváltozás nem volt ésszerűen előrelátható, továbbá, ha az túlmegegy a normális változás kockázatán. A jogszabályi beavatkozásnak pedig további feltétele, hogy a lényeges körülményváltozás társadalmi méretű legyen, vagyis a szerződések nagy tömegét érintse.” (ABH 1995, 333, 339.)
- [41] A „szerződési szabadság mint önálló alkotmányos jog [...] korlátozása akkor lehet alaptörvény-ellenes, ha a korlátozásnak nincs alapos oka, a korlátozás nem ésszerű” {3298/2014. (XI. 11.) AB határozat, Indokolás [29]}, de amennyiben a fent említett feltételek fennállnak, akkor a korlátozás indokolt, tehát nem minősíthető önkényesnek, következésképpen nem alaptörvény-ellenes.
- [42] 2. Az Alkotmánybíróság jelen ügy vonatkozásában a törvényalkotói beavatkozás alkotmányos feltételeivel összefüggésben a következőket állapította meg.
- [43] A Tv. által a deviza vagy devizaalapú fogyasztói kölcsönszerződések tekintetében előírt forintosítás elsődleges célja, hogy a jövőre nézve megszüntesse a fogyasztókat – mint adósokat – terhelő árfolyamkockázatot, amely kiszámíthatatlan és súlyos terhet jelentett a számukra. Az árfolyamok egymáshoz

képesti alakulása (a forint árfolyamának gyengülése) a tartós jogviszonyban álló szerződő felektől független gazdasági folyamatok eredménye, a körülmények ilyen jellegű megváltozása egyértelműen meghaladta az ésszerűen előre látható és normális változás kockázatát. Az árfolyamok alakulására a feleknek nem volt ráhatása, s bár az árfolyammozgás lehetőségével előzetesen számolni lehetett, annak ténylegesen bekövetkezett mértéke – s a változás tartós fennállása – a felek számára nyilvánvalóan nem volt előre látható. (Ahogyan azt a Kúria 6/2013. számú PJE határozatának 3. pontja is megfogalmazta: „[a] pénzügyi intézményt a jogszabály alapján terhelő tájékoztatási kötelezettségnek ki kellett terjednie az árfolyamváltozás lehetőségére, és arra, hogy annak milyen hatása van a törlesztőrészletekre. A tájékoztatási kötelezettség nem terjedhetett ki az árfolyamváltozás mértékére.” Nyilvánvalóan azért, „mert az árfolyam emelkedésének, csökkenésének nincs pontosan előre látható, kiszámítható mértéke, illetve korlátja, különösen hosszú időintervallum esetén”). Kétségtelen azonban, hogy az árfolyamváltozás jelentős anyagi terhet rótt az adósokra.

- [44] Jelentős körülmény továbbá az is, hogy a szóban forgó – árfolyammozgással érintett – szerződések esetében a szerződés tárgya nem változott, azonban a forint árfolyamának gyengülése az adósok számára a szerződési – fizetési – terhek megnövekedését eredményezte a szerződés megkötését követően, a mértéket tekintve előre nem látható módon. A konkrét szerződéses jogviták alapján kialakított joggyakorlat szerint ugyanis a „deviza alapú kölcsönszerződés mint szerződéstípus önmagában amiatt, hogy a kedvezőbb kamatmérték ellenében az árfolyamkockázat az adósnál jelentkezik, nem ütközik jogszabályba, nem ütközik nyilvánvalóan a jóerkölcsbe, nem uzorás szerződés, nem irányul lehetetlen szolgáltatásra és nem színlelt szerződés. A szerződési terheknek a szerződés megkötését követő – előre nem látható – egyoldalú eltolódása az érvénytelenség körében nem értékelhető, [...]”, továbbá „[e] szerződéstípusnál az adós az adott időszakban irányadó forint-kölcsönnél kedvezőbb kamatmérték mellett devizában adósodott el, amiből következően ő viseli az árfolyamváltozás hatásait: a forint gyengülése az adós fizetési terhének növekedését, erősödése pedig a csökkenését eredményezi.” (6/2013. számú PJE határozat) Ebből tehát az következett, hogy az árfolyamkockázat főszabály szerint egyedül az adósnál jelentkezett, őt terhelte. {Egyedi esetekben a bíróságok természetesen ettől eltérő következtetésre is juthatnak, hiszen – amint arra a Kúria 2/2014. számú PJE határozatának 1. pontja is rámutatott – „[h]a a pénzügyi intézménytől kapott nem megfelelő tájékoztatás vagy a tájékoztatás elmaradása folytán a fogyasztó alappal gondolhatta úgy,

hogy az árfolyamkockázat nem valós, vagy az őt csak korlátozott mértékben terheli, a szerződésnek az árfolyamkockázatra vonatkozó rendelkezése tisztességtelen, aminek következtében a szerződés részlegesen, vagy teljesen érvénytelen.”}

- [45] Az esetleges jövőbeni árfolyammozgások kiszámíthatatlansága olyan bizonytalanságot jelentett az adósok számára, amely – az érintett adósok nagy számára is tekintettel – további, társadalmi méretű anyagi és szociális károk bekövetkezésével fenyegetett. Ennek az elkerülése alkotmányos alapot adhatott az – elsősorban fogyasztóvédelmi célú – jogalkotói beavatkozásra (a forintosítás elsődlegesen az adósok érdekében történt, hiszen őket mentesítette az árfolyammozgások jövőbeni kockázataitól). Hangsúlyozandó, hogy a forintosítás előírásával – az alkotmányjogi panaszosok érvelésével ellentétben – a jogalkotó nem döntött el egyedi jogvitákat, nem határozott egyedi szerződések (szerződési kikötések) érvényessége/érvénytelensége tárgyában (ld. a fent idézett 2/2014. számú PJE határozatot is).
- [46] Az adósok védelme mellett a jogalkotói beavatkozás másik célja – az igazságügyi miniszter Alkotmánybíróságnak megküldött véleménye alapján – a hitelezők védelme volt: a hitelezők oldalán a nyitott deviza pozíciók zárása volt az az alkotmányos szempontból meghatározó érdek, amelyre a jogalkotónak figyelemmel kellett lennie. A hitelezőknek ugyanis mielőbb zárniuk kellett a nyitott deviza pozícióikat, amelyhez elengedhetetlen volt a fennálló deviza alapú szerződésekből származó követelések minél nagyobb arányú forintra váltása. Tehát a kötelező forintosítás egyik célja – a fogyasztók védelmén kívül – a hitelezők kitettségének a lehető legkisebb mértékűre való csökkentése is volt. A hitelezők védelmén keresztül pedig – közvetve – a betétesek védelme is kimutatható.
- [47] A forintosítás elmaradása vagy késedelve – a deviza és deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződések nagy száma és a hitelállomány nagysága miatt – Magyarország számára már rendszerszintű kockázatot jelentett. E helyzet felszámolása nélkül a forintárfolyam további jelentős gyengülésétől kellett tartani, ami az adósok helyzetének további elnehezülését vonta volna maga után.
- [48] 3. Mérlegelés tárgyává tette e körben az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panaszosoknak azt az érvét is, hogy a jogalkotói beavatkozás elvileg az ő védelmükben történt, erre a jogalkotói védelemre azonban ők nem tartanak igényt. Úgy vélik ugyanis, hogy esetükben a tartozásnak a Tv.-ben rögzített árfolyamon való forintosítása szükségtelen, sőt hátrányos következményekkel jár.

Tartalmilag tehát a panaszosok azt kifogásolták, hogy a forintosítás kötelező, s a folyamatból saját elhatározásuk alapján nem tudnak kimaradni.

- [49] E körben nem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy a Tv. bár kötelezővé teszi a tartozások forintra történő átváltását, azonban az „opt-out” vagyis a „kivülmaradás” lehetőségéről is rendelkezik a következők szerint:
- [50] a) A Tv. 15. §-ában meghatározott „a pénzügyi intézmény által felmondott – de [...] késedelmes követelésként még nyilvántartott, az elszámolási törvény alapján teljesített elszámolás szerint megállapított – deviza vagy devizaalapú fogyasztói jelzálogkölcson-szerződésből eredő tartozás” esetében a jogalkotó korlátozás nélkül biztosítja a forintosításon való kívülmaradás lehetőségét a fogyasztók számára: a Tv. 15. § (3) bekezdése értelmében, ha a fogyasztó ezt – meghatározott időn belül – írásban kezdeményezi, a pénzügyi intézmény köteles a forintra átváltott követelést az (1) bekezdésben meghatározott árfolyamon az eredeti devizanemben meghatározott követelésre visszaváltani. A törvényjavaslatához fűzött indokolás megfogalmazása szerint „a hiteladós fogyasztónak [...] módja van arra, hogy ha számára bármely okból kedvezőbb lenne a tartozás devizában történő nyilvántartása, úgy ezt a lehetőséget is választhassa”.
- [51] b) A Tv. 10. §-a (amely lényegében a még fennálló szerződésekből eredő tartozások forintra történő átváltását írja elő) szintén tartalmazza az „opt-out” lehetőséget [12. § (1) bekezdés], azonban ez nem kizárólag a fogyasztó választásától függ. A Tv. 12. § (3) bekezdése ezt konkrét feltételekhez köti. A törvényjavaslatához fűzött indokolás szerint a Tv. a deviza vagy devizaalapú fogyasztói jelzálogszerződés fenntartásának választását „azon fogyasztókra szűkíti le, akiket az esetleges jövőbeli árfolyamkockázat hatása kevésbé érinthet hátrányosan, vagy ahol a jelzálogkölcson-szerződés hátralévő futamideje viszonylag rövid, illetve akik számára a forintra történő átváltás során meghatározott új kamat hátrányos lenne”. Ebből következően tehát a korlátozásnak fogyasztóvédelmi célja van.
- [52] Az Alkotmánybíróság a szabályozás elsődleges célját (a fogyasztók védelme, az adósok megóvása az esetleges jövőbeni árfolyamváltozásból eredő terhektől) mérlegelve arra következtetésre jutott, hogy a szerződési jogba történő jogalkotói beavatkozásra alapvetően a *clausula rebus sic stantibus* elvének megfelelően került sor, de a Tv. 10. §-ával összefüggésben – a folyamatból való kimaradás lehetőségének a korlátozása miatt – felmerülhet a szerződési szabadságba történő beavatkozás indokolatlanságának, ésszerűtlenségének a problémája az alkotmányjogi panaszosok vonatkozásában.

- [53] Az Alkotmánybíróság megítélése szerint, amennyiben a jogalkotói beavatkozásra kizárólag a fogyasztók védelme érdekében került volna sor, akkor aggályos lehetne, hogy a jogalkotó azokra is kiterjessze a tartozás forintra történő átváltásának a kötelezettségét, akik azt magukra nézve (szubjektíve) hátrányosnak tartják és elutasítják.
- [54] Ugyanakkor jelen esetben nem erről van szó. A jogalkotónak a forintosítás szabályainak megalkotása során – mivel a szerződő partnerek közötti egyensúly megbomlásáról, s nem csupán annak eltolódásáról volt szó – nem csak a fogyasztók érdekeire, hanem a hitelezők és azok betéteseire is tekintettel kellett lennie. A beavatkozás alapvető célja ugyanis a szerződések teljesíthetőségének a biztosítása volt – ennek érdekében kellett az árfolyammozgásoknak az adósok fizetési kötelezettsége mértékére történő hatását megszüntetni –, ami a kötelmi jogi jogviszony minden alanyának – nemzetgazdasági szinten a pénzügyi szektornak – az érdekét szolgálja. A deviza vagy deviza alapú kölcsönszerződések magas hányada a szerződési állományon belül a hitelezők számára is – és ennél fogva a pénzügyi rendszer stabilitására is – kockázatot jelentett. Erre tekintettel kell értékelni a szabályozásnak azt az elemét, amely a még fennálló szerződések esetében csak korlátozottan teszi lehetővé a forintosítási folyamatból történő kimaradás lehetőségét az érintett fogyasztók számára. A kivételeket áttekintve megállapítható, hogy azok kifejezetten azokat az eseteket ölelik fel, amelyek esetében valóban ésszerűtlen – a fogyasztónak kifejezetten hátrányos – lett volna a forintosítás (az adósnak abban a devizában van a jövedelme, amelyben a tartozása fennáll, a forintosítás időpontjában is felvehetne deviza alapú kölcsönt, a szerződés rövid vagy közepes futamidejű, stb.). E szerződések az érintett teljes szerződéses állományon belül csak egy kisebb hányadot képviselnek, forintosításuk elmaradása így az érintett hitelezőknek sem okoz hátrányt, s mindezeknél fogva fenntartásuk nem jelenthet kockázatot az ország pénzügyi közvetítőrendszere stabilitásának fenntartására nézve sem.
- [55] Mindezek alapján az Alkotmánybíróság azt állapította meg, hogy a jogalkotó általános társadalmi érdekből, a szerződéskötések után beállt lényeges és jogos érdeksérelemmel járó körülményváltozások bekövetkezése miatt döntött a Tv.-nyel érintett tartozások forintra történő átváltásáról a jövőre nézve. A szabályozás megalkotásakor továbbá kellő figyelemmel volt mind a védeni kívánt fogyasztók szerződési szabadságára, mind pedig a jogalkotói beavatkozással érintett másik fél – tehát a hitelezők – érdekeire, s az érintett szerződések gazdasági egyensúlyának helyreállítását tartotta szem előtt. Az a tény, hogy a jogalkotó nem biztosította korlátozásmentesen a forintosítás folyamatából

való kimaradás lehetőségét a fogyasztók számára, hanem csupán azoknak tette ezt lehetővé, akiket a forintosítás valóban tényszerűen hátrányosan érintett volna, az ésszerűség követelményének megfelelően.

[56] Mindezek alapján az Alkotmánybíróság a Tv. 10. §-a és 15. § (1) bekezdése alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló – a szerződési szabadság mint alkotmányos jog sérelmére alapított – alkotmányjogi panaszokat elutasította.

[57] 4. Az Alkotmánybíróság végezetül megvizsgálta az indítványozóknak az Alaptörvény XXVIII. cikke sérelmére vonatkozó érveit is. Megállapította azonban, hogy a támadott rendelkezések és a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog között érdemi alkotmányossági összefüggés nincs. A folyamatban lévő bírósági eljárásokat (amelyeket a panaszosok jellemzően a szerződés érvénytelensége megállapítása érdekében indítottak) a Tv. rendelkezései – amelyek a jövőre nézve rendelkeznek a kötelező forintosításról – nem szüntetik meg, és nem is befolyásolják. Ezért az Alkotmánybíróság a panaszokat ebben a vonatkozásban megalapozatlannak tartotta és elutasította.

[58] 5. Az Abtv. 44. § (1) bekezdésének második mondata alapján – az ügy társadalmi jelentőségére tekintettel – az Alkotmánybíróság elrendelte e határozatának a Magyar Közlönyben történő közzétételét.

Budapest, 2015. december 1.

Dr. Lenkovics Barnabás s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke,
előadó alkotmánybíró

Dr. Balsai István s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Dienes-Oehm Egon s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Juhász Imre s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Kiss László s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Lévy Miklós s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Pokol Béla s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Salamon László s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Sulyok Tamás s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Szalay Péter s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Szívós Mária s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Varga Zs. András s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Lévay Miklós alkotmánybíró párhuzamos indokolása

- [59] Egyetértek a határozat rendelkező részével, ugyanakkor annak indokolását az alábbi kiegészítéssel tudtam volna maradéktalanul támogatni.
- [60] Az Indokolás IV.3. pontja (Indokolás [48]–[56]) arra ad választ, hogy miért nem minősül alaptörvény-ellenes korlátozásnak a forintosítási lehetőségből való kimaradás feltételekhez kötése, és ebből következően miért utasítja el az Alkotmánybíróság az indítványozóknak a szerződési szabadság mint alkotmányos jog sérelmére alapított panaszait a Tv. 10. §-ával és 15. § (1) bekezdésével összefüggésben. Ugyanakkor a hivatkozott feltételeket a Tv. 12. § (3) bekezdése tartalmazza, amely rendelkezést az indítványozók *expressis verbis* nem támadták. Ennek következtében álláspontom szerint az Alkotmánybíróság két lehetőség közül választhatott volna: 1) vagy teljes egészében figyelmen kívül hagyja vizsgálata során a Tv. 12. § (3) bekezdését, 2) vagy élve az Alaptörvény 24. cikk (4) bekezdésében foglalt felhatalmazással, kiterjeszti vizsgálatát a felülvizsgálni kért jogszabályi rendelkezésekkel szoros tartalmi összefüggésben álló rendelkezésre, azaz a Tv. 12. § (3) bekezdésére. Figyelemmel a vizsgált ügy jellegére, az indítványok tartalmára és az Indokolás érvrendszerére, én ez utóbbit választottam volna. Ezzel szemben a többség azzal a megoldással értett egyet, hogy formális kiterjesztés nélkül mégiscsak érdemben vizsgálta az átváltás mellőzését lehetővé tevő rendelkezést, vagyis a Tv. 12. § (3) bekezdését. Ez a megoldás értelemszerűen nem tette lehetővé, hogy a ténylegesen vizsgált rendelkezésre vonatkozó döntés a határozat rendelkező részében megjelenjen.
- [61] A fentiekhez kapcsolódó elvi megállapításom a következő: az Alkotmánybíróság él az Alaptörvényben biztosított vizsgálati kiterjesztési jogosultságával, ha az indítvánnyal érintett jogszabály indítványozó által nem támadott rendelkezésének vizsgálata nélkül az indítvány elbírálása nem lehetséges. A jelen ügyben is ezt a megoldást kellett volna választani.

Budapest, 2015. december 1.

Dr. Lévay Miklós s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Pokol Béla alkotmánybíró párhuzamos indokolása

- [62] A határozatot csak az Indokolás kiegészítésével tudom támogatni. A határozat Indokolása – a III. részének 4. pontjában (Indokolás [21]–[28]) – ugyanis eltérve a korábbi vonatkozó határozatoktól arra a belátásra jutott, hogy a szerződési szabadság nemcsak az Alaptörvény M) cikkében rögzített vállalkozás szabadságának alaptörvényi értékéből vezethető le, hanem az a XIII. cikkben alapvető jogként deklarált tulajdonhoz való jog részjogosítványából, a tulajdonos rendelkezési jogából is. Ezzel a belátással a határozat a szerződési szabadság alaptörvényi értékét megnövelte, és az alapvető jogok védelmi szintjére hozta. E változás révén így többé nem tartható az a korábbi megállapítás, hogy a szerződési szabadság „nem minősül alapjognak, mivel az Alkotmánybíróság azt nem alapvető jogot tartalmazó rendelkezésből vezette le [...] közvetlenül a szerződési szabadságra mint alkotmányos jogra az alapvető jogok megsértéséhez hasonló alkotmányvédelem nem alapozható” (lásd ugyanott). A mostani határozattól kezdve, amíg az Alkotmánybíróság egy más összefüggés feltárásával nem változtatja meg álláspontját, a szerződési szabadsághoz való jog mint a tulajdonhoz való jog része alkotmányos jognak minősül, és önmagában erre alapozva is alkotmányjogi panasz terjeszthető elő, illetve megsértése ugyanolyan következményekkel jár, mint a többi, Alaptörvényben biztosított jog sérelme esetén.
- [63] A határozat indokolása megítélésem szerint nem vonta le e változtatása következményeit, és így hibásan tartalmazza a szerződési szabadság korábbi státuszából folyó, idézett megállapításokat. Ez azt is jelenti, hogy mint alapvető jogot a szerződési szabadsághoz való jogot az I. cikk (3) bekezdése alapján más alkotmányos jog, vagy alkotmányos érték érvényesülése érdekében lehet csak korlátozni. A jelen esetben ezt a korlátozást indokoltnak mondta ki a határozat, mert a pénzügyi stabilitás érdeke ez elengedhetetlenné tette, és ezzel én is egyetértek. Ám a jövőt illetően a szerződési szabadság megemelt alaptörvényi státusza csak a párhuzamos indokolásomban kiemelt összefüggésekkel együtt biztosítható, és ezért vállalkoztam ennek elkészítésére.

Budapest, 2015. december 1.

Dr. Pokol Béla s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Salamon László alkotmánybíró párhuzamos indokolása

- [64] A határozat rendelkező részével egyetértek, indokolásához az alábbi észrevételeket fűzöm.
- [65] Az indokolásbeli megközelítéstől eltérően a szerződési szabadságot az emberi méltósághoz való joggal összefüggésben tudom értelmezni. Változatlanul fenntartom a 8/2014. (III. 20.) AB határozathoz csatolt párhuzamos indokolásomban kifejtett álláspontomat, amely szerint „[...] a szerződési szabadság a szabadságesszmének a szerződések világában való érvényesülése. Az általános szabadságesszmét a magam részéről a jogegyenlőség elvére épülő társadalmi viszonyokhoz kapcsolva az emberi méltóság elszakíthatatlan – fogalmi – részének tekintem. A szerződési szabadság tehát nem önálló alapjog, de az említett fogalmi összefüggés következtében áttételesen kapcsolódik az emberi méltósághoz.” {8/2014. (III. 20.) AB határozat, Indokolás [128]}
- [66] Ugyanakkor osztom a határozat indokolásának azon megállapítását, hogy a szerződési szabadság korlátozása a konkrét esetben a határozatban hivatkozott okokra tekintettel megfelel az ésszerűség követelményének.
- [67] Nézetem szerint a pénzügyi közvetítő rendszer stabilitása az Alaptörvény preambulumban, a Nemzeti Hitvallásban említett biztonság fogalmának {„Valljuk, hogy a polgárnak és az államnak közös célja a [...] a biztonság [...] kiteljesítése.”} részét képező alkotmányos érték. A betétesek pedig a pénzügyi műveleteknek olyan, fogyasztóknak minősülő résztvevői, akiknek jogai az M) cikkben államcélként megfogalmazott alaptörvényi védelem alatt állnak, amely körülmény az állam beavatkozása számára önmagában is alkotmányos lehetőséget teremt.
- [68] Az alkotmányos érték védelmére tekintettel, figyelemmel az annak megvalósítására igénybe vehető lehetőségeket, a szerződési szabadság korlátozása a jelen esetben álláspontom szerint akár a I. cikk (3) bekezdésében előírt szükségességi-arányossági teszt próbáját is kiállja.

Budapest, 2015. december 1.

Dr. Salamon László s. k.,
alkotmánybíró

Alkotmánybírósági ügyszám: IV/1287/2015.

Közzétéve a Magyar Közlöny 2015. évi 188. számában.

